

mana - manna

Mánagarm - Hati

Manasá - www (bestiár, časť štyridsiata štvrtá): v Indii a juhovýchodnej Ázii príslušníčka *hadích ľudí, nágov*; bohynia plodnosti a ochrankyňa pred hadobijcami ako je napr. *Garuda*; Manasá je zobrazovaná v ľudskej podobe s niekoľkými párnami rúk, s hadím náhrdelníkom a plazmi okolo seba; občas sedí na *labuti* (pozri *jazdecké zviera*); niekedy je zobrazovaná s guľatým džbánom s hadí výzdobou, prípadne s pokrievkou, na ktorej je Manasina tvár; uctievaná v Indii, Bengálsku, Asámu a Biháru; pozri *monštra*

Manases - hebr. – „ten ktorý dáva zabudnúť“

Nový bibl. slovník: starší syn Jozefa narodený v Egypte (pozri *Jozef Egyptský*) z egyptskej matky Asenaty, dcéry Potífara, kňaza s Onu (Geenzis 41,51); *Jákob* (teraz už po zápase s anjelom zvaný Izrael) prijal Manassa i jeho brata Efrajima ako rovných s Jákobovými synmi Rúbenom a Simeónom; keď Jozef počuje, že jeho otec Jákob umiera, vezme svojich synov Manasa a Efraima, aby ich požehnal; slepý stavec je ochotný tak urobiť, ale k prekvapeniu Jozefa položí pravú ruku na hlavu mladšieho a tým mu dáva právo prvorodeného (hebr. bechor); Jákob poznal Božiu vôľu, že kmeň Efrimovcov bude väčší ako kmeň Manasa; synom Manaseho bol judský kráľ *Amón* a vnukom *Jošijáš*

Podľa J. Snellincka: Manasse, Amon a Josiáš (rytina z Thesaurus Sacrarum Historiarum veteris testamenti, elegantissimis imaginibus expressum excellentissimorum in hac arte virorum opera: nunc primum in lucem editus, 1585)

Rembrandt: Jábob žehná Jozefovým deťom (17.st.)

Manat - v súvislosti s heslom *Alah v histórii: Sýrčania* prevzali *Alaha* (vo forme nejakého zobrazenia) od *Sumerov*; pre *Sumerov* bol *Alah* mužským bohom, najvyšším bohom *panteónu*, ktorý mal tri dcéry, *Allat*, *Uzza* a *Manat*

Manda - Biedermann v súvislosti s heslom *sup*: v Indii jazdí na supovi *Šani* alebo *Manda*, *personifikácia* planéty *Saturn*; pozri *Mangala*

mandala - sanskrt – „kruh“; jap. *mandara*; tibetsky *lam* - „cesta“

-magický kruh, symbolický útvar *buddhizmu*, ktorý predstavuje vesmír (pozri *schéma*); základná kompozícia *indického umenia*; pozri *mágia*, *zrkadlo* (Baleka)

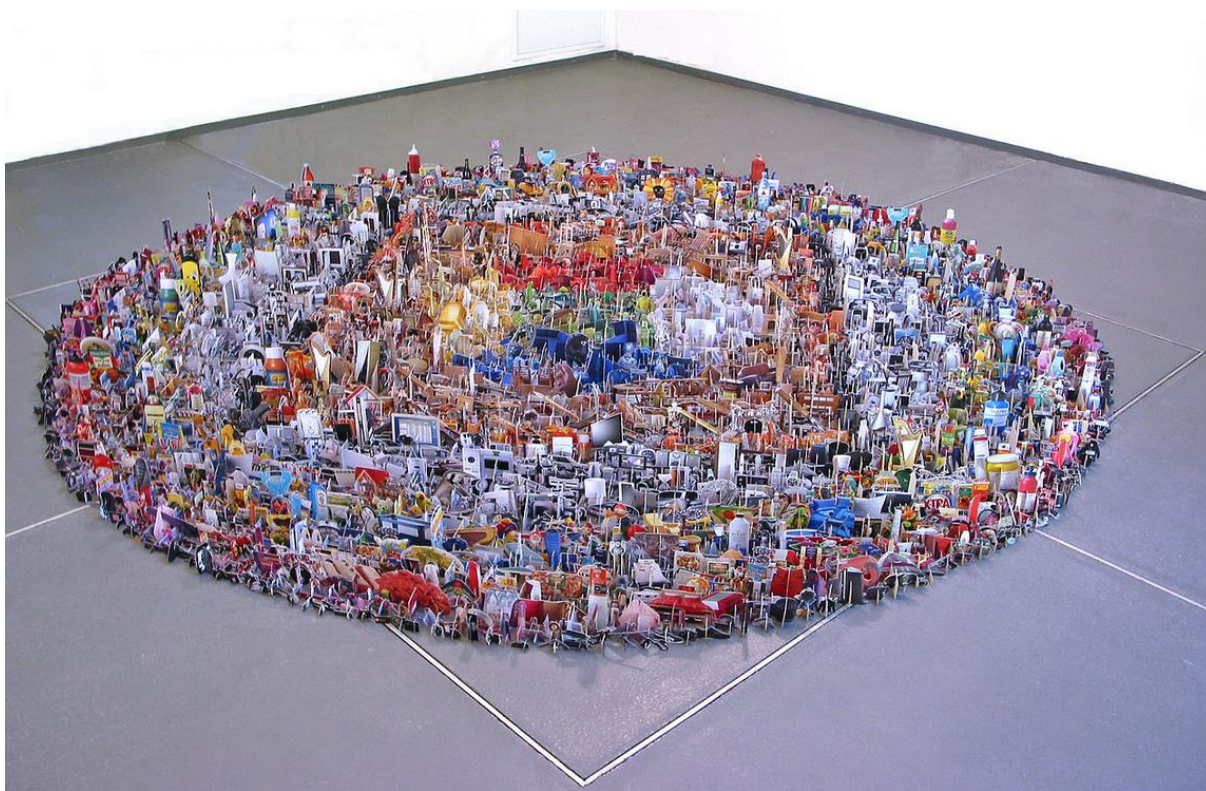
- tibetská lámaistická meditačná a koncentračná pomôcka vytvorená z kruhov a foriem z nich odvodených (základom je *štvorec* vpísaný do kružnice)

Baleka: v *hinduizme*, *budhizme* a *lámaizme* v oblasti indo-tibetskej *kozmograme* predstavujúci symbol jednoty makrokozmu a mikrokozmu; znázorňuje stred vesmíru tvorený *Buddhom* (budhizmus) alebo *Šivom* (hinduizmus) v niektorej z jeho podôb; *Buddha* aj *Šiva* môže byť obklopený ďalšími božstvami a symbolmi; základom mandaly je *štvorec* vpísaný do *kružnice*, s možnosťou rozvíjania do zložitých sústav; kruh môže byť voči stredu postavený tak horizontálne ako vertikálne, príp. môžu byť uplatnené kruhy v oboch postaveniach (vertikálny kruh sa potom javí ako *nimbus*); mandala často kombinovaná elementmi štvornásobnej orientácie (*kruh*, *štvorec*, *koleso*); zreteľná orientácia kompozície na centrum má podporiť kontempláciu a koncentráciu; mandala ako kozmogram zahŕňa symboliku *mužského princípu* (*štvorec*) a *ženského princípu* (*kruh*), zahŕňa aj význam obývanej zeme (*štvorec*) a vesmíru (*kruh*);

-kreslená, maľovaná, poňatá sochársky aj architektonicky (stavebné plány chrámov; pozri *Borobudur*), v tibetskom lámaizme zobrazovaná pieskom, hlinou, maslom ako názorné vznikanie sveta; mandalovitý charakter majú aj stredoveké *alchymistické* symboly (bez historicky dokázanej súvislosti s ázijskými predlohami) > mandala považovaná za *archetyp* vrozený ľudstvu; indickej mytológii zvinutý *had* v podobe *mandaly* symbolizoval obrovskú silu malého hadieho tela, lebo chránil stred všetkého, ktorým bola *perla múdrosti a poznania*; pozri *jantra*; *Čistá zem*

Mandala Čistá zem (19.st.)

Hendrikje Kühne a Beate Klein: Mandala (sochy z výrezov z tlačенých reklám)

mandapa - pilierová sieň hinduistického chrámu typu *śikhary*; pozri *garbhagrha*; *indický chrám*, *indická architektúra*

mandara - japonsky *mandala*

mandarínska kačica - *kačica mandarínska*

mandejci - *gnostická sekta*, ktorej odvodzuje svoj pôvod od Jána Krstiteľa; Mojžiša, Abraháma a Krista považuje za *falošných prorokov*; sekta vznikla v 1.st. v *Palestíne* a v súčasnosti existujú jej náboženské obce v južnom Iráku a Iráne; jej učenie je čiastočne ovplyvnené *manicheizmom* a

starovekými dualistickými náboženstvami *Blízkeho Východu*; jeho základom je téza o protikladu *dobra* a *zla*, ríše temnôt a svetla; veria v postupné očisťovanie a vzostup *duší* zomrelých; predstaviteľom božského sveta je pre nich Mandá d'chaijé (v *aramejčine* Poznanie života) a Ján Krstiteľ; neuznávajú Boha ako Stvoriteľa a *Vykupiteľa*; liturgickým jazykom je aramejčina; pozri *vinič* (Lurker)

mandejské písmo - pozri *aramejské písmo* (www)

Mander Karl van - (†1606) bol *flámsky* maliar a básnik; hral dôležitú úlohu vo flámskom *manierizme*; je hlavne známy ako autor spisu „*Schilder-Boeck*“ o životopisoch holandských umelcov Ako umelec hral dôležitú úlohu v severnej manierizme v Holandsku. pozri *kunsthistoria*

https://www.google.sk/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&ie=UTF-8#sclient=psy-ab&q=Karl+van+Mander&oq=Karl+van+Mander&gs_l=hp.12...189.189.2.9130.1.1.0.0.0.97.97.1.1.0...0.0.0..1c..17.psy-ab.qXJnqKS3h_Y&pbx=1&bav=on.2.or.r_qf.&bvm=bv.48705608,d.Yms&fp=17ba7594a9b5d694&ion=1&biw=1803&bih=995
http://en.wikipedia.org/wiki/Karel_van_Mander
https://www.google.sk/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&ie=UTF-8#sclient=psy-ab&q=Karl+van+Mander&oq=Karl+van+Mander&gs_l=hp.12...189.189.2.9130.1.1.0.0.0.97.97.1.1.0...0.0.0..1c..17.psy-ab.qXJnqKS3h_Y&pbx=1&bav=on.2.or.r_qf.&bvm=bv.48705608,d.Yms&fp=17ba7594a9b5d694&ion=1&biw=1803&bih=995

Podľa K. van Mandera: Múdrost' bláznov (1592)

mandľovník, mandľa - gréc. amygdale; pre Izraelitov symbolom nového života > *stromom života*; pre kresťanov symbol *nepoškvrnenosti Panny Márie*; pozri *mandorla*; plod, *Attia/Atys, marhuľa*; strom, drevo

Biederman v súvislosti s heslom *mandorla*: mandľa oddávna symbolizuje uzavretie drahocenného obsahu do veľmi pevnej, takmer nepreniknuteľnej schránky; vzhľadom na zvukovú podobu slov šaked (mandľovník) a šakad (bdieť) je mandľovníkový konár u *Jeremiáša* (1,11-12) symbolom bdelosti (pozri aj *grál*; Nový biblický slovník); v stredoveku mandľa symbolizovala aj ľudský zárodok (pozri *plod*) uzavretý v maternici; v tejto asociácii viedol najmä jej tvar pripomínajúci štylizovanú vulvu

Lurker: v oblasti Stredomoria vyraďajú kvety mandľovníka už v januári, preto tento strom symbolom bdelosti; *plody*, ktoré sa nachádzali v tvrdej drevnatej škrupine v staroveku nazývané rovnakým menom, či išlo o vlašský orech alebo mandľu; latinské slovo *nux* mohlo znamenať orech-strom aj mandľovník; podľa staroorientálnych predstáv vznikol svet z praplodu vo tvare guľatej *škrupiny* (pozri *mýty kozmogonické*); *ezoterické* okruhy ctiteľov *Kybele* uctievali otca

všetkého vo tvare mandle; v hebrejčine sa mandľovník menoval šeked, t.j. bdiaci, bdely strom > preto v niektorých prekladoch *Biblie* sa nachádza „strážny strom“ namiesto mandľovníka; tento dvojaký význam sa prejavuje, keď *Jeremiáš* videl mandloňový prút a Hospodin mu vraví: „Videl si dobre. Bdiem nad svojim slovom, aby sa uskutočnilo“ (Jeremiáš: 1,11); u *cirkevních otcov* bola vetvička mandlonovníka a jej plod symbolom kňazstva (kňazský spôsob života mal byť navonok skromný a zdržanlivý, zatiaľ čo vo vnútri sa kňaz živí neviditeľným pokrmom viery); sladký plod v tvrdej škrupine sa stal aj symbolom reinkarnácie (premenenia) Krista (pozri *Premena Pána*); v súlade s obsahovými významami iného pôvodu mandľa nachádza svoju podobu v *mandorle*, ktorá sa najčastejšie nachádza v zobrazeniach Krista ako sudcu *Posledného súdu*; pokiaľ sa v mandorle objavuje aj *Mária*, odkazuje tento obraz k tomu, že Kristus sa zrodil z Panny Márie, podobne ako sa mandľový plod vytvára v neporušenej škrupine

Heinz-Mohr: mandľa v symbolike predstavuje obraz vnútornej podstaty, ktorá je ukrytá vonkajškom a tým ukrýva tajomstvo vnútorného *osvietenia*, mystérium svetla; v tomto zmysle môže byť predmetom meditácie tiež Kristus, ktorého božia prirodzenosť je ukrytá v prirodzenosti ľudskej, môže byť symbolizovaný mandľou; v stredoveku bolo okrem toho mandľa považovaná za symbol *panenstva* Panny Márie; pre Izraelitov je mandľovník symbolom nového života (*Jeremiáš 1,11 ad.*); pozri *plod*

Zamarovský: v *gréckej mytológii* krásny frygický pastier *Attis*, do ktorého sa zaľúbila bohyňa *Kybele*, bol synom nymfy *Nany*, ktorá ho porodila po zjedení plodov mandľovníka

mandolína - pozri *hudobné nástroje strunné*

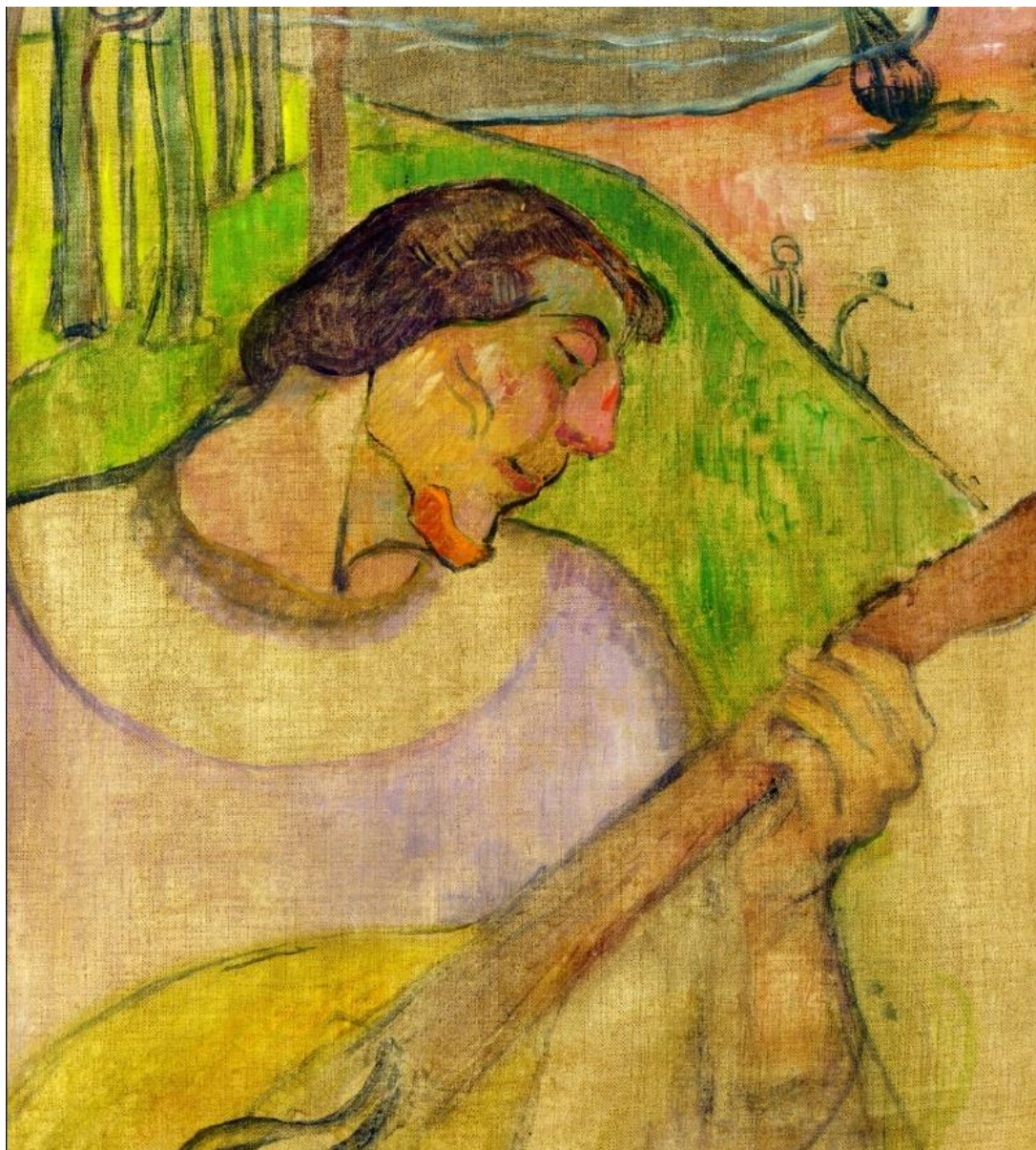
G. B. Tiepolo: Žena s mandolínou (18.st.)

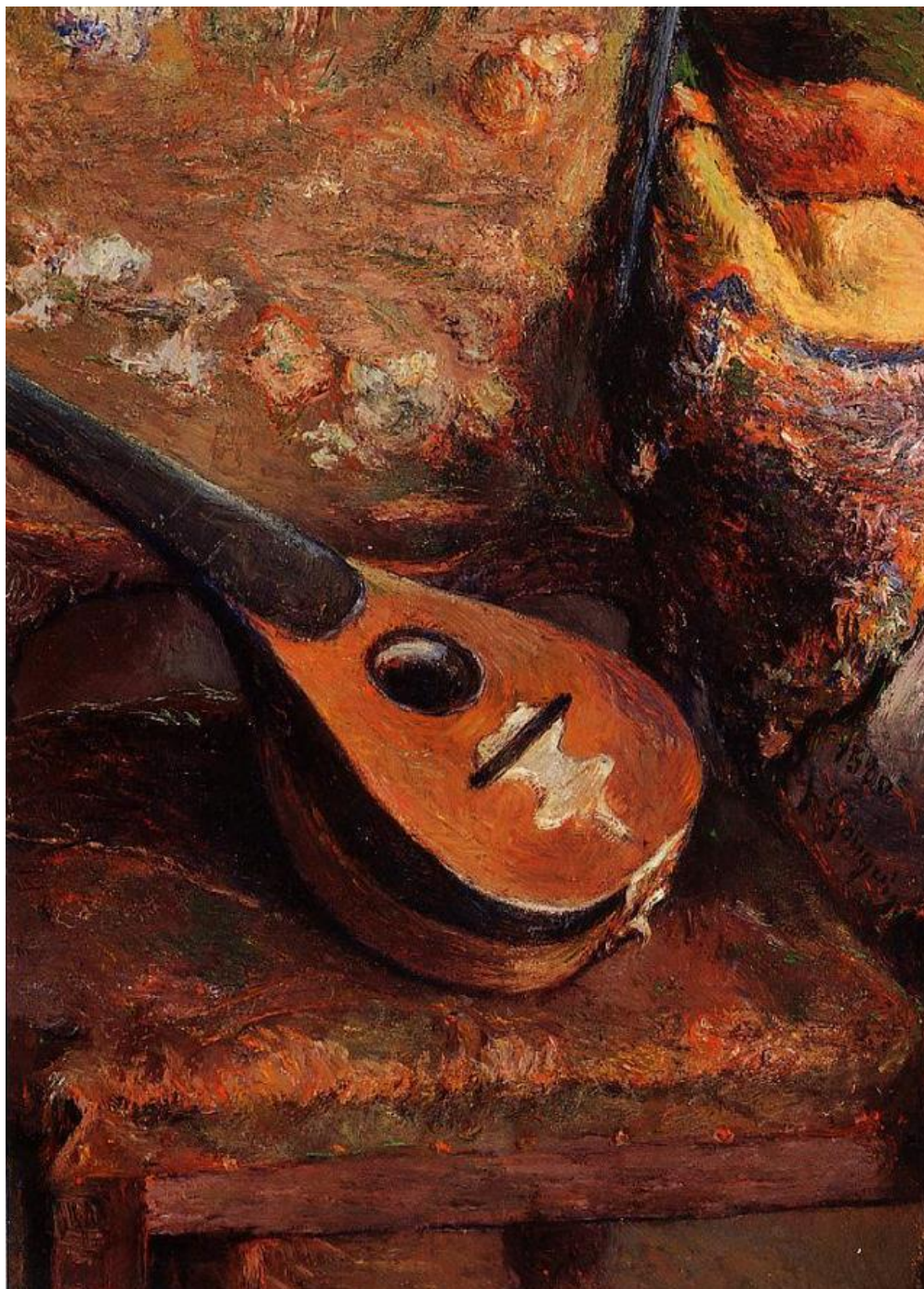
W. H. Hunt: Bianca Cappello (19.st.)

H. Daumier: Portrét harlekýna (19.st.)

P. Gauguin: Autoportrét s mandolínou (1889)

P. Gauguin: Mandolína na stoličke (1880)

mandorla - tal. – „vo tvare mandle“; *svätožiara* okolo *Krista* alebo iného *svätca* (najmä *evanjelisti*) v podobe mandle; tým sa líši od zvyčajne kruhovej *aureoly*, ktorá je navyše žiarou vychádzajúcou z celej postavy

Baleka: tvar odkazuje ku symbolike mandle a *mandľovníka*, stromu večného života (pozri *strom života*); v kresťanskej *ikonografii* je mandorla prisúdená sediacemu *Kristovi* v motíve *Posledného súdu*, alebo *Márii*; mandorla odvodená z *ruty* (od praveku symbol vulvy) > mandorla symbolizuje pôvodný význam brány života, t.j. rodidiel/*vulva*; v kresťanskej *ikonografii* znamená mandorla prevtelenie *Krista*, ak je *Kristus* zobrazený v mandorle ako sudca ľudstva (*Majestas Domini*), má mandorla význam znovuzrodenia; zobrazenie *Márie* v mandorle symbolizuje predstavu počatia *Krista* v panenskej *Márii* (pozri *Panna Mária*, pozor *nepoškvrnené počatie*), obdobne ako sa rodí mandľové jadro vo svojom nedotknutom puzdre; v *maliarstve* mandorla poňatá v zlatej (žltej), ale

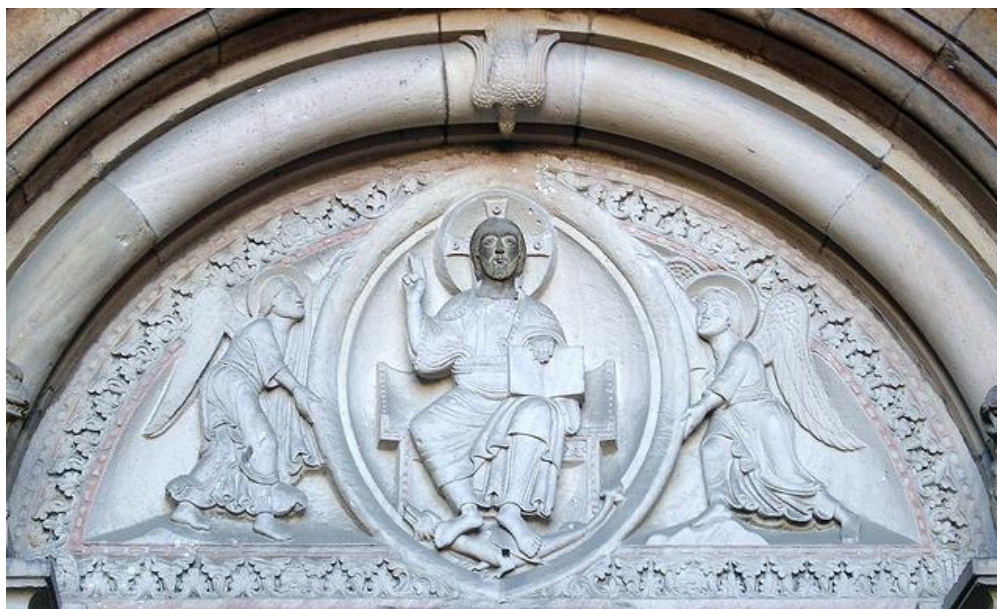
často v dúhových farbách s odkazom na *dúhu*, kedy modrá, červená, žltá a zelená symbolizujú vzťah ku kozmu; pozri *nimbus*, *luster s Matkou Božou*, *mandľovník*

Biedermann: mandľovitý *nimbus* alebo *svätožiara* pozostávajúca z dvoch neúplných polkruhov; je symbolom *Majestas Domini* alebo nebeskej kráľovnej *Márie*; často sa vyskytuje v stredovekom umení; ďalej pozri Biedermann:*mandľovník*

Hall: tal. „almond“ alebo „vesica piscis“; svätožiara mandľového tvaru obklopujúca postavu Krista pri *nanebovstúpení*; tento tvar nemá žiadny osobitný význam a v ranokresťanskom umení bol obmieňaný; pôvodne mandorla predstavovala *oblak*, v ktorom Kristus vystúpil na nebesá, ale časom začala byť užívaná ako určitý druh „slávy“ (t.j. výrazu božskej moci) či svätožiary, *svetla*, ktoré vyžaruje z božskej bytosti; preto mandorla obklopuje Krista v jeho premene (pozri *Premena Pána*); užitie mandorly rozšírené aj na Pannu Máriu pri jej nanebovzatí (pozri *Nanebovzatie Panny Márie*) aj v iných súvislostiach (pozri *navštívenie*); použitie mandorly rozšírené aj na *Máriu Magdalenu*, ktorá bola tiež vzatá do neba; mandorla Panny Márie z nanebovzatia často býva tvorená postavami anjelov

Lurker v súvislosti s heslom *mandľovník/mandľa*: v súlade s obsahovými významami iného pôvodu mandľa nachádza svoju podobu v mandorle, ktorá sa najčastejšie nachádza v zobrazeniach Krista ako sudcu *Posledného súdu*; pokiaľ sa v mandorle objavuje aj *Mária*, odkazuje tento obraz k tomu, že Kristus sa zrodil z Panny Márie, podobne ako sa mandľový plod vytvára v neporušenej škrupine

<http://www.flickr.com/photos/28433765@N07/3002183539/in/photostream/>

Kristus sudca (detail severného portálu dómu v Mainze, Nemecko)

Anonym: Kristus a apoštoli (predela oltára, la Seu d'Urgell, Katalánsko, 1125-1150)

P. Perugino: Nanebovzatie Panny Márie (reverz polyptychu, bazilika della Santissima Annunziata, Florencia, 1504-1507)

Pinturicchio: Vzkriesenie (2.pol. 15.st.)

D. Ghirlandaio: Oznámenie smrti sv. Petra sv. Gregorom Veľkým (Kolegiálny kostol v San Gimignano, 1477)

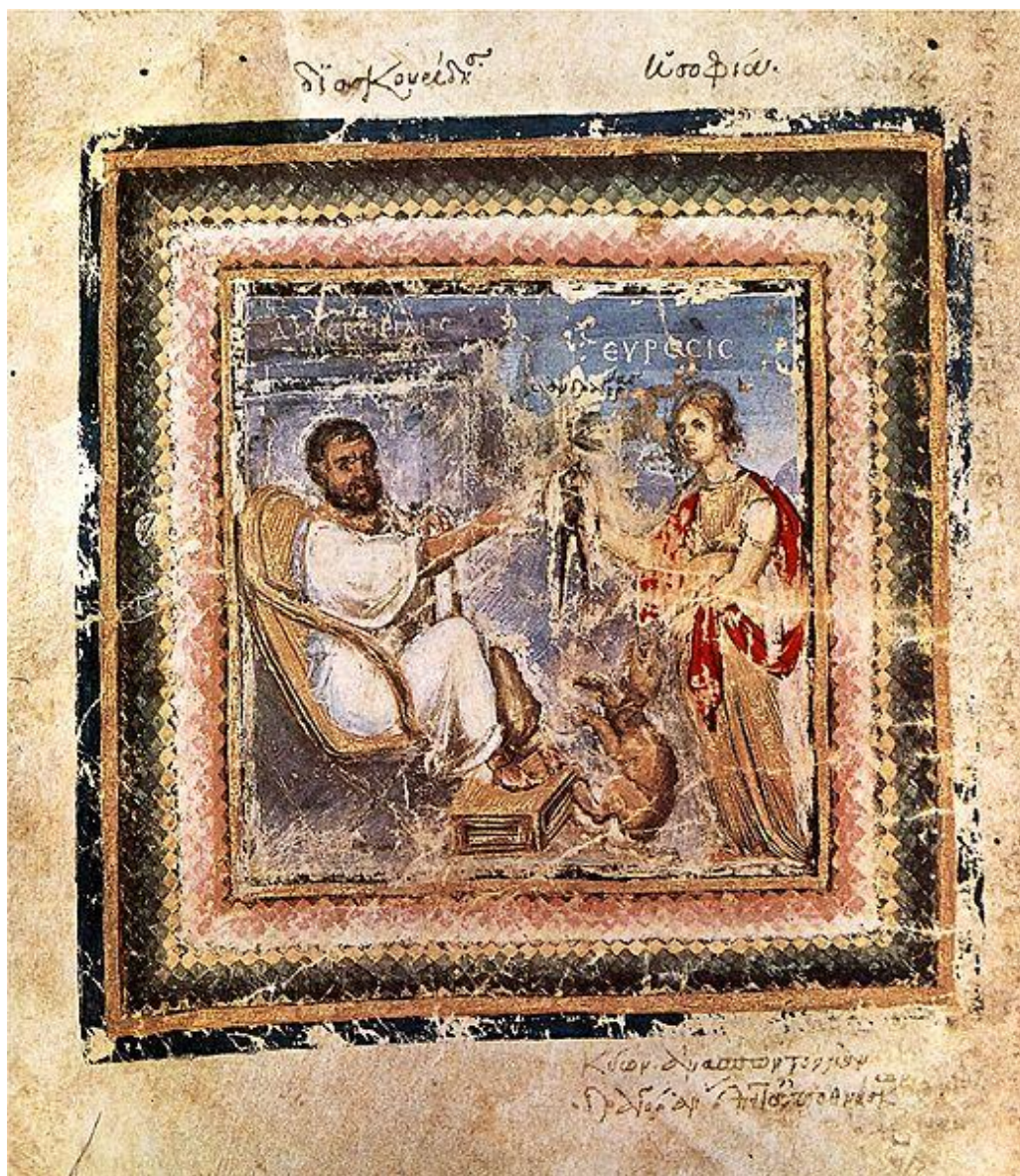
C. Ripa: Alegória Krásy (ilustrácia zo spisu Iconologia, 17.st.)

mandragora - z perzského mardum gia - „ľudská bylina“; tiež mandrake; český názov byliny pokrín lekářský; stredomorský variant byliny *ginsen/ženšen*, rastúcej vo východnej Ázii; jedovatá omamná rastlina rozšírená v Oriente a vo Stredomorí; vo tvare jej koreňa videná ľudská postava; odvar z rastliny slúžil pri operáciách k narkóze; z jej uspávacích následkov odvodené predstavy o magických silách rastliny (verilo sa, že je spätá so zlými mocnosťami zeme); starí Gréci verili, že je schopná liečiť posadnutosť, epilepsiu iba vtedy, keď bola zo zeme vytrhnutá čiernym psom, zasväteným bohyni *Hekaté*; ako afrodisiakum posilňovala *plodnosť*; *kresťanstvo* prevzalo symbol mandragory > človeku podobná rastlina sa stala *Adamom*, nakoľko rástla na mieste, odkiaľ zobral Boh *hlinu* na vymodelovanie prvého človeka, ktorý bol zakorenený v zemi ako rastlina, ale vzpínal sa ku slnku; narkotické účinky rastliny využívané pri kontemplácii, v priebehu ktorej sa Boh dotýka ľudskej duše; za večnú hlavu mandragory považovaný *Kristus*; predstava silná najmä v stredoveku (*knižná malba*, ilustrované komentáre cirkevných textov, výzdoba *herbárov* a alchymistických spisov; pozri *liturgické knihy*); *choroba*

Discovery v súvislosti s témou *Kristus*: ako primitívne ale veľmi účinné anestetikum sa v antike používal koreň mandragory, ktorý sa nechal vylúhovať; do vzniknutého extraktu sa opakovane namáčala špongia, ktorá vstrebala čo najviac anestetickéj látky, ktorá mala tú vlastnosť, že sa uvoľňovala pri namočení v octe; odsúdencom mohla byť podávaná napichnutá na žrdi a pridržiovaná pod nosom, aby odsúdenec mohol inhalovať výpary; výsledným efektom bola mŕtvolná strnulosť tela, dokonalé odbúranie pocitov bolesti

Biedermann v súvislosti s heslom *dudok*: v *antických* a stredoeurópskych bájach sa dudok symbolicky spájal s koreňom mandragory, ktorá vraj dokáže otvoriť všetky zámky

-*podľa stredovekých* bestiárov je mandragora liečivý koreň v tvare muža; rastie na východe v blízkosti raja (pozri *Eden*); rastlina narieka, keď je vytiahnutá zo zeme; každý, kto počul jej krik, zomrel alebo sa zbláznil; preto je koreň získavaný tak, že je priviazaný na vyhladovaného psa, ktorý je z diaľky lákaný kusom mäsa; hovorí sa, že aby slon otehotnel, musí zjesť koreň mandragory

Mŕtvy pes pri nohách Heureklida potom, čo vytrhol koreň mandragory (Codex Julianus Anicius, 4.st.)

Mandragora (Codex Juliany Anicie, 4.st.)

Mandragora vytrhnutá zo zeme hladným psom (stredoveká ilustrácia)

Peter Schoeffer (tlač): Mandragora (drevoryt z Hortus Sanitatis, 1485)

R. Bateman: Tri postavy trhajú mandragoru (gvaš, 19.-20.st.)

Mandulis - grécke meno núbijského boha *Meruela*

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Mandulis>

Mandijn Jan - (1560); tiež Jean Mandyn; holandský maliar; vyučil sa v Haarleme, presťahoval sa do Antverp v roku 1530; bol učiteľom Jan van der Elburchta, G. Mostaerta a B. Sprangera; jeho štýl bol podobný štýlu H. Boscha a to je dôvod, prečo sa nazýva nasledovníkom Boscha; jeho obrazy Pokušenia sv. Antona boli inšpirované Boschom, Mandijnov štýl bol slobodnejší a voľnejší a farby a fantastické bytosti sú menej harmonické; v dôsledku toho je výsledok menej silný ako u Boscha; pozri *holandskí maliari renesanční, harlemskí umelci*

https://en.wikipedia.org/wiki/Jan_Mandijn

<https://www.google.sk/search?q=Mandijn+Jan&esqv=2&biw=1853&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwj3r7K0m9rLAhUB1RQKHqHaQkCfQQsAQIHA&dpr=1>

J. Mandijn: Sv. Krištof s dieťaťom Kristom (1550)

J. Mandijn: Pokušenie sv. Antona (1550)

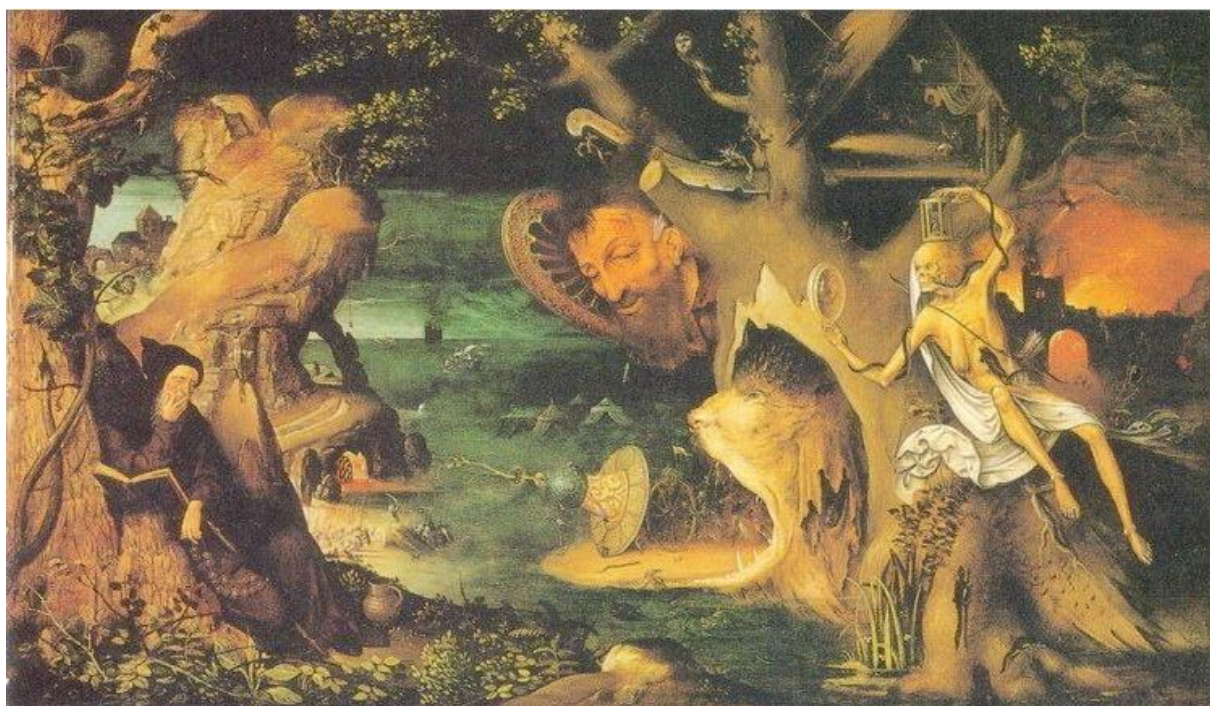
J. Mandijn: Pokušenie sv. Antona (1550)

J. Mandijn: Pokušenie sv. Antona (16.st.)

J. Mandijn: Pokušenie sv. Antona (16.st.)

J. Mandijn: Pokušenie sv. Antona (16.st.)

J. Mandijn: Posledný súd (16.st.)

J. Mandijn: Burleskná hostina (1550)

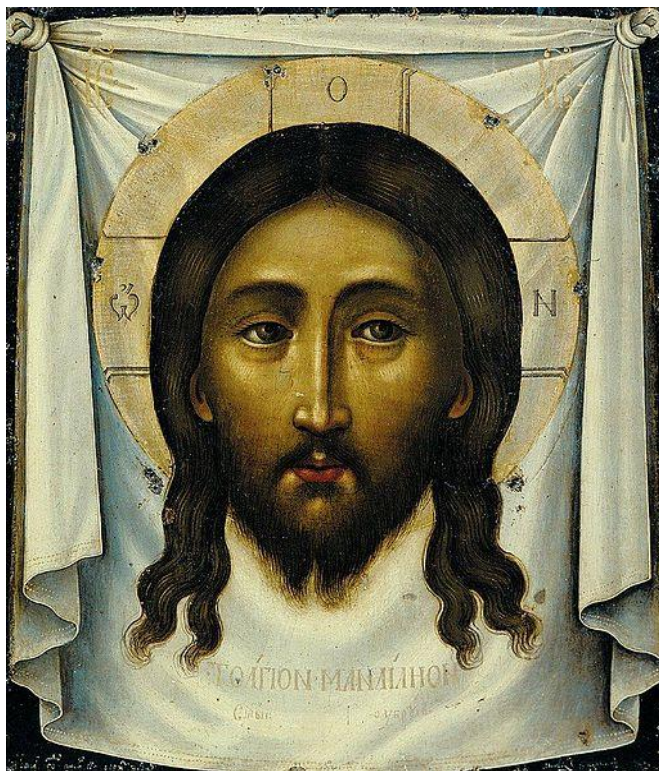

J. Mandijn: Skutki milosrdenstva (16.st.)

mandylion - Beliana: zobrazenie tváre Krista, ktorú podľa legendy na vlastnú prosbu dostal Abgar, chorý kráľ z Edessy; od 10.st. častá téma najmä byzantského, neskôr čiastočne ruského a talianskeho výtvarného umenia; pozri *Abgarov obraz*

Tkáč: ikonografický typ obrazu, ktorý podľa legendy nebol maľovaný ľudskými rukami; jej prototypom bola Kristova podobizeň, ktorá vznikla ako otlačok jeho tváre na plátne (pozri *veraikon*, *potná rúška*) a bola určený pre eddeského kráľa Abgara V. (13-50 po Kr.); mandylion má v horizontálnej kompozícii umiestnenú hlavu Krista bez *trňovej koruny* na šatke, ktorú držia dvaja *archanjeli*; po údajnom objave tohto obrazu začali ho na východe značne rozširovať a propagovať; v Rusku sa vyvinul zvláštny typ tohto obrazu, na ktorom má Kristus fúzy zlepené, odtiaľ maliarsky termín „*mokrú bradu*“; pre mandylion sa používa na východe aj ruský termín *Nerukotvornyj*

-názvy ako *mandylion*, *Veronikina šatka*, *Svätá tvár*, *sudarium* sa vo výtvarnom umení často zamieňajú a ikonograficky neodlišujú; skôr s názvom pripomína konkrétna udalosť, ku ktorej sa viažu

S. Ušakov: Nerukotvornyj (ikona)

Stredoeurópsky grafik z 15.storočia: Šatka svätej Veroniky (kolorovaný drevoryt, 1460-1490)

C. Giaquinto: Svätá tvár (18.st.)

manekýn - tal. manichino

1.*figurína*; v umeleckej tvorbe drevená figurína s pohyblivými článkami tela a končatín; *proporčné* vodidlo maliarov a sochárov, *model* nastaviteľný do najrôznejších polôh, s možnosťou uplatnenia *drapérie*; manekýn uľahčoval prípravné fázy diela a skracoval prácu so živým modelom; podľa

Vasariho bol prvý raz skonštruovaný Fra Bartolomeom (o manekýnovi však píše už florentský sochár, architekt a teoretik A. Filarete, 1400-1469); počas renesancie manekýni zavedení do umeleckej praxe; vo staršej umelecko-historickej literatúre 19. st. nazývaný *klidmuž*

2. manekýn, manekýnka: dnes profesionálni prevádzkači módneho oblečenia (pozri *móda*); prvé manekýnky z čias 17. st. vo Francúzsku v podobe drevených *bábok* vysokých 80 cm, ktoré oblečené do módneho odevu reprezentovali francúzske štýly obliekania

manes - *manovia*; v *rímskej mytológii* duše mŕtvych obývajúce *podsvetie*; boli oslovovaní najmä pri zaklínaní a pri zasľúbení života; od cisárskej doby sa objavuje signatúra *DM* na hroboch na označenie duše mŕtveho; pozri *Dis manibus*; *rímski bohovia*

Mánes (spolek) - *Spolek výtvarných umělců Mánes*

Mánes (skupina) - pokračovanie *Spolku výtvarných umělců Mánes* od 50.-70. rokov 20. st.

Manet Edouard - pozri *P. Signac, H. H. Fantin-Latour, záhrada lásky*

http://it.wikipedia.org/wiki/%C3%89douard_Manet

<http://www.flickr.com/photos/28433765@N07/9151879130/in/photostream/>

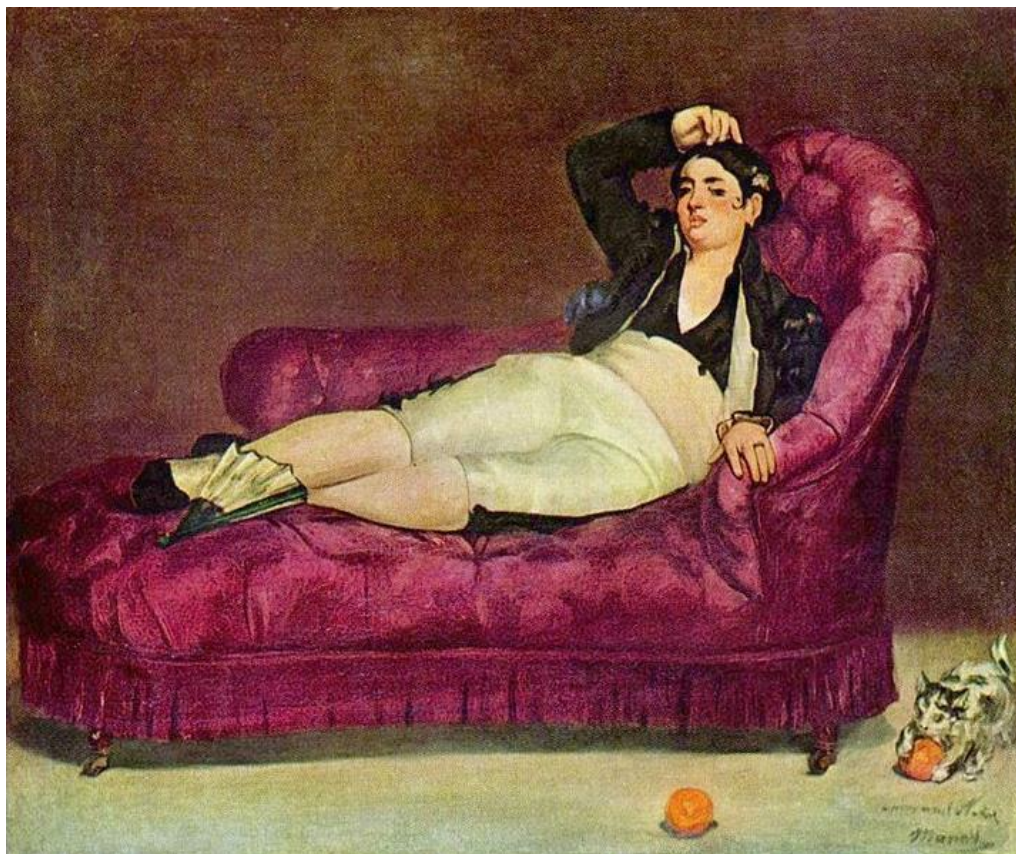
<http://www.wikiart.org/en/edouard-manet/the-head-of-christ> (prehľad diel)

E. Manet: Mŕtvy Kristus s anjelmi (1864)

E. Manet: Fajčiar (1866)

E. Manet: Mladá žena ležiaca v španielskom kostýme (1862-1863)

E. Manet: Pred zrkadlom (1876)

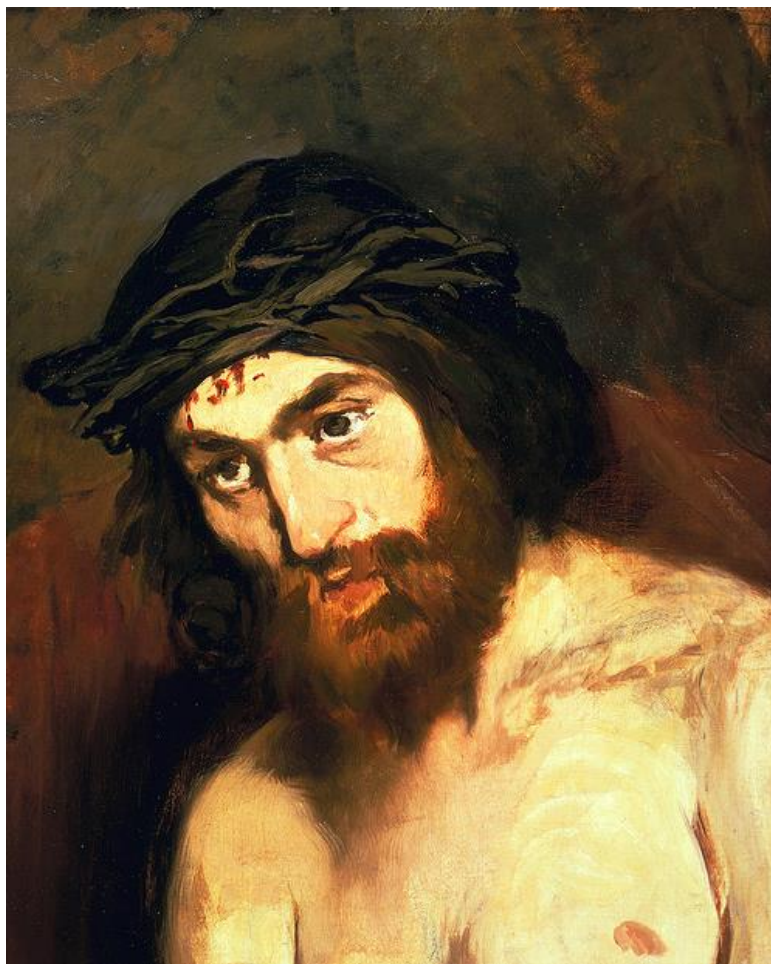

E. Manet: Philibert Rouviere ako Hamlet. Tragický herec (1865-1866)

E. Manet: Mladý flautista (1866)
E. Manet: Pijan absintu (1859)

E. Manet: Hlava Krista (1864)

Mang - Magnus z Füssenu

Mangala - Jordan: 1.indický *hinduistický* boh, personifikácia planéty *Mars*; jazdí na voze ťahanom ôsmimi červenými ohnivými koňmi; podľa niektorých autorov je krutým aspektom boha *Šivy*; jeho atribútmi je kyjak a lotos; má tri oči; pozri desivý aspekt Šivu *Bhairava*
2.podoba bohyně *Párvatí*; jazdí na levovi, niekedy má desať rúk, v ktorých nesie *šíp*, *zrkadlo*, mesačný disk, *ruženec*, *štít* a *meč*; má tri oči (vševidiackosť)

pozri Šani; bohovia astrálni, *hinduistickí bohovia*

mangán - pozri *bronz hliníkový*

mangánová hned' - *bistr mangánový*

mangánová modrá - *modrá mangánová*

mangánová violet' - *violet' mangánová/permanentná slezová (lila)*; (Smith)

mangánový bistr/mangánová hned' - *bistr mangánový*

mangánový bronz - *bronz mangánový*

Manchester - pozri *včela* (Eurotelevízia); *Anglicko*

Mání - (†276); perzský mysliteľ, zakladateľ *manicheizmu*; presvedčený, že on sám je *duchom svätým* poslaným *Ježišom* na tento svet; zomrel vo väzení

Mani - v *severskej mytológii* boh Mesiaca, brat bohyně *Sól*; jeho rodičmi sú boh *Mundilfäri* a bohýňa *Glaur*.; riadil na oblohe mesačný voz, ktorý každú noc utekal pred vlkom *Hati*; pri Ragnaröku vlk mesiac dohnal a zožral; pozri *vlky v severskej mytológii*

<https://en.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1ni>

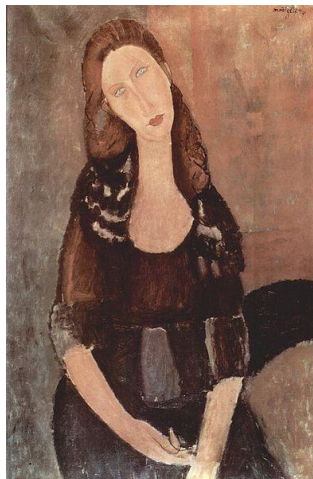
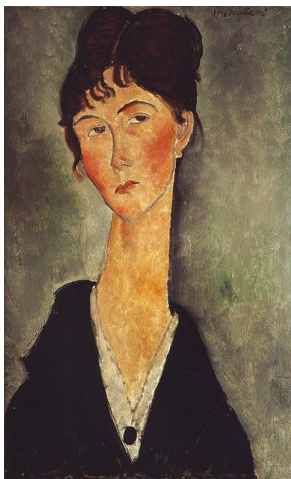

J. C. Dollmana: Vlky prenasledujú Sól a jej brata Mani (1909)

manido - manitu

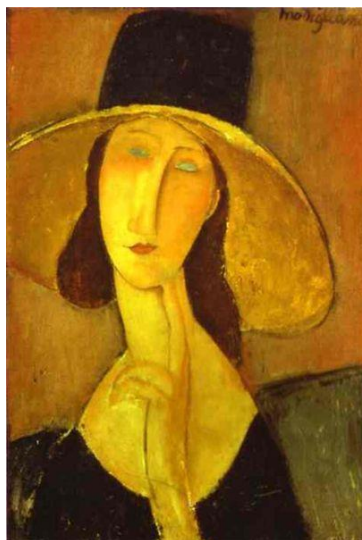
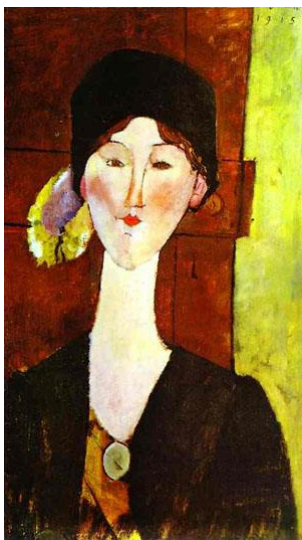
maniera - tal. - „spôsob, štýl“; ustálený spôsob umeleckého prejavu uplatňujúci mechanicky rovnakú technickú skúsenosť, postup alebo výrazové prostriedky

Baleka: termín talianskych renesančných teoretikov 14.st. (Cennini, Vasari), používaný až do 18.st.; označoval osobitý výtvarný štýl alebo štýl názorového prúdu (napr. neskorooarchaická maniera v sochárstve *gréckeho antického umenia*, *maniera greca*, *maniera byzantina*); pre Vasariho sú manierou označované slohové zásady vrcholnej renesancie (osobitne *regola*, *ordine*, *misura*, *disegno* a ich hodnota) v protikladu ku empirickej nápodobe prírody; v 16.st. milánsky historik umenia G.P.Lomazzo, rímsky maliar a grafik O.Borghini a rím.maliar G.Armenini interpretovali termín maniera novoplatónsky (pozri *novoplatonizmus*); benátski teoretikovia 16.st. P.Aretino, L.Dolce a P.Pino termín maniera spojili s predstavou umeleckej pôvodnosti, ktorú označovali ako *maniera nuova*; v 16.st. termín znehodnotený a označoval tvorbu založenú na štylistickej konvencii (P.Bellori, J.Reynolds); pôvodný klasický alebo neutrálny význam termínu maniera bol nahrádzaný termínom štýl (pozri *manierizmus*); pozri *dejepis umenia*, *umenie*; *maniera moderna*; *sloh*; *štýl*

A. Modigliani: Busta ženy s náhrdelníkom

A. Modigliani: Portrét der Jeanne Hébuterneovej

A. Modigliani: Portrét Beatrice Hastingsovej pred dverami

A. Modigliani: Portrét der Jeanne Hébuterneovej s veľkým klobúkom

maniera all'antica - termín používaný v *renesancii* na označenie obdivovaných antických pamiatok (najmä rímska antická architektúra, ale aj objavené sochárske diela *Laokoon*, *Apollón Belvederský*); pozri *rímske umenie*, *grécke antické umenie*, *antika*

maniera bodkovacia - bodkovacia maniera

maniera byzantina - tal. - „byzantský spôsob“; 1. vývojovo konzervatívny spôsob maľby medzi 14.-18.st., súbežným s rozmachom *renesancie* medzi gréckymi maliarmi, ktorí sa pred tureckými výbojmi usadili na *Kréte* alebo v Benátkach; prvá vývojová fáza predstavovaná *taliansko-gréckou školou* (14.-15.st.), druhá fáza *taliansko-krétskou školou* (16.-17.st., vyhasínanie v 18.st.); nemala význam pre ďalší vývoj talianskeho ani východného umenia, ale vzišli z nej *madonieri*; pozri *M. Damaskinos*

2.*maniera greca* 13.st.

maniera ceruzková - *ceruzková technika*; pozri *tlač z hĺbk* (www)

maniera grande - helenistické obdobie so sklonom k romantickým kompozíciám *hérosov*, obrov (pozri *Giganti*) a *barbarov*; pozri *helenistické výtvarné umenie*

maniera greca - tal. - „grécky spôsob“; byzantská tradícia *tabuľovej maľby*, maľby *ikon*, rozvíjaná v období *renesancie macedónskej* (867-1056); charakteristická typologickou ustálenosťou, technické postupy dodržiavané až do čias Giottovej *trecenta*

Baleka: v 13. a na poč.14.st. spôsob maľby vychádzajúci z byzantských tradícií (*fronality*, poňatie perspektívy /pozri *kompozícia hierarchická*, *lineárnosť*); termín prvý raz použitý L.Ghilbertim (1378-1455) a v *dejepe umenia* sa udomácnil; vplyv *byzantského umenia* v Taliansku od 6.st., najmä však v 13.st. zdrojom na vyhaňovanie talianskeho umenia; vplyv najmä vďaka *benediktínom* a ich spojeniu s *Konštantinopolom* a tiež vďaka *krížovým výpravám* (pozri *kruciata*); *maniera greca* je splynutím *románskych* a byzantských prvkov, v ktorom sa spočiatku silne presadzovala hierarchičnosť figurálnych kompozícií, plošnosť, lineárnosť, frontálnosť a d. (štýlovo z nej čerpal Cimabue, Duccio di Buonisegna, Giotto); vplyv v *monumentálnych* obrazoch *madón*, *krucifixov* a d. motívov; *maniera greca* štýlovým schematizmom brzdila vývoj *realizmu*, ale tvorila súčasne prechod ku *protorenesancii*, nakoľko odrážala antickú *proporčnú* náuku, lineárne odlišenie foriem, kompozičný rytmus; počiatkom 14.st. zatlačená realizmom a protorenesanciou; rovnako ako *maniera tedesca* považovaná renesančnými teoretikmi za príčinu úpadku talianskeho stredovekého umenia; v 13.st. termín spľýval niekedy s termínom *maniera byzantina*; pozri *inkarnát*: *protoplazmos*, *glykasmos*, *sarka*; (B.Berlinghieri, Cavallini)

maniera italiana - manierizmus

maniera krejónová - krejónová maniera

maniera moderna - tal. - „moderný spôsob“; v časoch *ducenta* označenie nastupujúcej *renesancie*; pozri *umenie talianske*; *moderné umenie*

maniera nuova - tal. - „nový spôsob“; termín používaný benátskymi teoretikmi 16.storočia Aretinom, Dolcem, Pinom na označenie umeleckej pôvodnosti (porovnaj *originalita*); pozri *maniera*; *renesancia*, *umenie talianske*

maniera romana - tal. - „rímsky spôsob“; štýl neskororímskeho *reliéfu* ovplyvneného východným umením; stal sa jedným zo základov *románskeho umenia*; pozri *rímske umenie*, *rímske umenie kresťanskej antiky*, *románsky sloh*, *umenie talianske*

maniera tedesca - tal. - „nemecký spôsob“; termín, ktorý používali teoretici a dejepisci umenia v časoch talianskej *renesancie* a označovali ním stredovekú gotiku, ktorá sa im javila ako výrazne nemecký *sloh*; rovnako ako *maniera greca* bola pre nich príčinou umeleckého úpadku talianskeho stredovekého umenia; termín mal pejoratívny význam; pozri *dejepe umenia*, *umenie*, *umenie talianske*

maniere a trois crayons/manjer o trua krejon - francúzsky názov pre techniku *pastelu*; užívaný v 16.st.; pozri *dessin aux trois crayons*

maniére au crayon/manjer o krejon - *crayonová technika*/*kriedová technika*/*ceruzková technika*

manieristická architektúra -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mannerist_architecture

manieristická architektúra talianska - talianska architektúra manieristická

manieristické maliarstvo - pozri *manierizmus*

http://es.wikipedia.org/wiki/Pintura_manierista

http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Cuadros_del_Manierismo

manieristickí maliari - pozri *H. von Aachen*, *A. Caron*, *H. de Clerk*, *H. Goltzius*, *C. van Haarlem*, *J. F. de Navarrete*, *L. Orsi*, *E. Procaccini st.*, *G. Romano*, *F. de Rossi*, *M. de Vos*, *J. Wtewael*

http://fr.wikipedia.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:Peintre_mani%C3%A9riste

http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Pintores_manieristas

http://it.wikipedia.org/wiki/Categoria:Dipinti_di_autori_manieristi

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mannerist_painters

manieristickí maliari talianski - talianski maliari manieristickí

manieristickí sochári - pozri *Giambologna*, *A. de Vries*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mannerist_sculptors

http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Escultores_del_Manierismo

manieristickí umelci - pozri *F. de Rossi*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mannerist_artists

manierizmus - názov pozri *maniera*; 1.napodobňovanie určitého *slohu*, ktorý sa objavuje zvyčajne na konci niektorého slohového obdobia a prejavuje sa virtuóznym ovládaním technických prostriedkov, formy, ale bez vnútornej väzby na myšlienkové základy slohu (pozri *maniera*);

Baleka: termín pre tvorbu, ktorá vychádza z už vyhraného výtvarného názoru alebo ho obmieňa"; porovnaj *akademizmus*, *klasika*

2. neskorá najmä talianska *renesancia* v rokoch 1530-1580; charakterizovaná vo všeobecnosti posilňovaním citovej zložky diela, dramatickým pátosom a neskoršie občas aj postupným ustrnutím výtvarného napredovania; v *architektúre* kontrasty *architektonických článkov*, predznamenávajúce *barok* (Michelangelo, Vignola, Roman); v maliarstve a sochárstve elegantná rafinovanosť, tajomnosť a nepokoj, dosiahnutý pomocou bledých chladných farieb, hadovitých, špirálovitých línií, predlžovaním figúr (pozri *figura serpentinata/statua serpentinata/špirálová kompozícia*), asymetričnosťou kompozície (neskoré práce Michelangelo, Parmigiani, Pontorno, Bronzino, Bologna, El Greko); v pol.16.storočia rozšírený po celej Európe, najmä na dvore Rudolfa II. (pozri *Rudolfínske umenie*); pozri *fontainebleauská škola*, *Vanitas*, *anamorfóza*, *repoussoir*, *priečelie s poschodovým členením*; *linia*, *priestor obrazový*; *ovál*; *simultánna kompozícia*

Baleka: v úzkom význame manierizmus termínom pre talianske umenie z rokov 1530-1590 a slohovo obdobné vývojové obdobie umenia francúzskeho, holandského, českého a i. (časové rozpätie a výtvarné osobitosti podmienené miestom); termín prvý raz použitý talianskym historikom umenia Lanzim (1792); termín významovo nejednoznačný a aj bez obecnej platnosti (časť najmä talianskych historikov považuje manierizmus za neskorú *renesanciu*); výtvarná vyhranenosť a umelecký svetový názor v súčasnosti vedú k uznaniu manierizmu ako slohového obdobia medzi renesanciou a barokom (aj v krajinách, kde sa renesancia uplatnila iba nie veľmi výrazne); pôvodne manierizmus považovaný za úpadkovú renesanciu alebo za prípravu baroka; docenenie smeru až od 19.st. (konštruktívny význam manierizmu pre celý novovek): Dvořák, Pevsner, Burckhardt, Panofsky, H.von Eine, G.H.Hocke

Taliansko: vznik manierizmu podmienený zánikom slobody miest (1530, Florencia), všeobecným vzostupom absolutizmu, presunom hospodárskej prosperity do západoeurópskych krajín (vlastníci kolónií), *protireformačnými* snahami katolíckej cirkvi (založenie *jezuitského rádu*), zavedením *inkvizície* v Taliansku (1542) > zásah do *ikonografie* dobového umenia (témy mučeníctva a zázrakov, vypätá emocionálnosť) > rozpad renesančného umeleckého názoru (antropocentrizmus, zmyslosť, harmónia, dôvera v poznanie skutočnosti); nové podmienky > nový prístup ku svetu: vlastná umelecká koncepcia sveta založená na skepsii, odhaľovanie rozporuplnosti a relatívnosti javov; iná forma slobody tvorivej subjektivity, odhaľovanie nepoznaných oblastí ľudského vnútra > namiesto renesančného človeka (prirodeného, harmonického, spätého s univerzom) obraz človeka nekľudného, pochybovačného, rozporuplného, neistého, tajomného; rozvoj prírodných vied (astronómia, optika, mechanika, medicína) > záujem o prírodné zvláštnosti (*kabíny kuriozít*) viedli k obľube meracích a časových strojov > konštruovanie strojov podobných ľuďom a programovanie dejov (napr. konštruovanie pohybujúcich sa pohárov po stoloch počas hostiny ap.); dielo a umelecká tvorba považované za protikladné prírode, zdôrazňovaná *artificiálnosť* (umelosť), ktorá vpečatila nový význam zmyslovosti spätý s fantáziou, s ktorou sa spoločne oprostuje od prostej skúsenosti a skutočnosti (maliari a súčasne teoretici manierizmu: G.P.Lomazzo, E.Tesauro, F.Zuccari: "matkou umenia nie je príroda, ale samotné umenie > neskoršie pozri *umenie pre umenie/l'art pour l'artizmus*); intelektuálna zložka manierizmu pretvárala vo svojej sústave nielen zrkovú skúsenosť, ale aj renesančné poňatie tvaru: výtvarné prvky, línie, farby, perspektíva, kompozícia sa významovo osamostatňujú > tvorba sa riadi nie zákonitostami prírody ale vlastnými zákonitostami *imaginácie*; odvrátenie od bezprostrednej zmyslovej skúsenosti znamenalo antiklasičnosť (pozri *klasický*), možnosť subjektívneho spájania protikladných hodnôt, fantazijnú plnosť, expresiu a artificálny (aj matematický) poriadok výtvarného názoru; dobovú myšlienkovú a citovú skúsenosť sprostredkováva predovšetkým *priestor* (podrobnejšie pozri *priestor obrazový*); jednotný, určitý, ohraničený renesančný priestor je v manierizme rozkladaný a neustále zneisťovaný (prostriedkom je najmä zakrivovanie priestoru); priestor má abstraktnú hybnosť a neurčité hranice, vyvoláva pocit nezvládnuteľnosti priestoru z reálneho stanoviska, zneisťuje zorný uhol, navodzuje pocit straty miesta v priestore (aj svete); vo vyjadrovaní priestoru sa navyše objavuje pocit *horroru vacui*; v tomto prípade vrší na seba protikladné prvky alebo vyvoláva ilúzie

na hranici klamu, ktorý súčasne vyvracia: typické pre manieristické *labyrintové* priestory; farba nadobúda výraz a samostatnosť, *svetlo* je nekľudné, v *kompozícii* sa presadzuje kosodĺžnik, *diagonála*, rotácia, elipsa a najmä *špirála*, ktorá sa javí ako základný rys manieristickej protiklasicistickej tendencie (napr. špirálová dynamika figúr: *figura serpentinata*); základy manierizmu anticipujú už niektoré diela Raffaella, Leonarda da Vinciho a najmä Michelangela (Bitka u Anghiari, *Sixtínska kaplnka*); z Ríma prenesené myšlienky do Florencie (P.del Vaga), Mantovy (G.Romano), Neapole (Caravaggio), Sieny (D.Beccafumi), Parmy (Parmigianino), ďalší: F.Primaticcio, A.Bronzino, G.Vasari, Jacopo da Pontorno, D.de Volterra, J.del Conte, F.Salviati, B.Ammanati, N.dell' Abbate, G.da Bologna, B.Cellini, L.Cambiaso ad.; Francúzsko: manierizmus predstavovaný tvorbou prvej a druhej *fontainebleauskej školy*; Anglicko: N.Hilliard; Španielsko: El Greco; Nizozemsko: manierizmus prinesený romanistami (umelcami, ktorí si v Taliansku rozširovali umelecké poznanie; pozri *romanizmus*), manierizmus z Talianska rozširovaný aj prostredníctvom *grafických listov* a malých bronzov a *terakot* (zvyčajne kópie diel); koncom 16.st. v Nizozemskej vrchol manieristickej tvorby: H.Golzius, C.van Haarlem, A.Bloemaert, C.van Mander; Nemecko: na juhu krajiny, Mníchov, Augsburg; pôsobili tu aj cudzí maliari a sochári: F.Sustris, P.Candid, A.de Vries; domáci: H.Rottenhammer, J.Heintz st.; Praha v časoch vlády Rudolfa II. (pozri *rudolfínske zbierky*): B.Spranger, H.von Aachen, G.Arcimboldo, A.de Vries, J.Hoefnagel, R.Savery, J.Heintz st., P.Stevens, P.van Vianen; manierizmus spätý s dvorskou vrstvou a *humanizmom*; ikonografia sa dotýkala rôznych námetov: mystika (Pordenone), erotika (B.Spranger), portrét, moralistické a fantastické námety (H.Bosch); veľká pozornosť venovaná alegórii a *emblematike*; rozvoj apoteóz a pompéznosti (*náhrobky, epitafy*); veľký cit opre materiál a jeho hodnotu (kov, kameň); z manierizmu čerpajú *expresionizmus, surrealizmus* a niektoré prúdy *abstraktného umenia*

3.afektovanosť štýlu umeleckého diela

<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BD%D1%8C%D1%94%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>

<http://es.wikipedia.org/wiki/Categoría:Manierismo>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mannerism>

<http://it.wikipedia.org/wiki/Categoria:Manierismo>

<http://de.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Manierismus>

manierizmus antverpský - antverpský manierizmus

manierizmus španielsky - španielsky manierizmus

manifest - pozri *manifest A C-Numéro d'Introduction du Groupe et de la Revue Art Concret*

manifest A C-Numéro d'Introduction du Groupe et de la Revue Art Concret - vydaný v Paríži 1930; pozri *konkrétne umenie*